

Gävle läroverk: lärum för lärjungarna.

Gävle läroverks ombyggnad.

Den 24 november invigdes av Överdirektör A. Falk Gävle läroverks ombyggnad i närvaro av bl. a. Landshövding Hamilton och Årkebiskop Söderblom, vilken senare avslutade högtidligheten med tal och bön. Under festen avtäcktes i högtidssalen en större dekorativ fondmålning, utförd av artisten H. Osslund och bekostad av en Gävlemecenat.

Den byggnad, som för Gävle läroverk uppfördes efter den stora branden 1869, började redan vid slutet av 1800-talet visa sig otillräcklig. Åtskilliga om- eller nybyggnadsförslag utarbetades därför men kommo icke till utförande, framför allt emedan man ville avvakta den nya läroverksorganisationen.

Nya såväl om- som nybyggnadsförslag utarbetades 1907, men icke heller dessa ledde till något resultat. Många, och bland dem en del av kollegiet, yrkade på nybyggnad, men åtskilliga bland såväl lärarne som stadens ledande män ansågo, att läroverkets behov mycket väl skulle kunna tillgodoses genom en om- och tillbyggnad, blott en riktigt lämplig plan därtill kunde uppgöras.

Under dessa omständigheter började stadsarkitekt E. A. Hedin utarbeta ett förslag till ombyggnad, som snart vann allmänt erkännande. Det förtjänstfulla i hans förslag bestod framför allt däri, att de smala korridorerna så mycket som möjligt skulle vidgas samt att de utskjutande flygelpartierna i sig skulle upptaga nya huvudtrappor. Härigenom oskadliggjordes helt och hållet de smala smygarna, som med sina vid-

liggande mörka rum utgjorde ett av de förnämsta felen i den gamla byggnaden. Denna har för övrigt tillbyggt åt båda sidorna och försetts med en påbyggnad, innehållande en hel våning för de naturvetenskapliga institutionerna samt en vindsvåning med reservrum, skrivsalar, museilokaler m. m.

Från vindsvåningens mittparti höjer sig ett litet observatorium, innehållande en astronomisk tub, som bekostats genom insamling bland förutvarande lärjungar och andra vänner till läroverket.

Den gamla trånga och mörka byggnaden har genom ombyggnaden blivit omskapat på ett sätt, som lärer arkitekten till stor heder. Byggnadskommitténs ordf., kamrer Åhström, delar med arkitekten äran av verket.

Även gymnastikbyggnaden har utvidgats och ombyggt på sådant sätt, att utefter långsidan tvenne avklädningsrum med mellanliggande duschrum tillagts, varjämte själva salen förlängts och försetts med läktare. Den ena av dessa läktare är inredd till en gymnastiksal n:o 2, där t. ex. svagrotar med fördel kunna gymnastisera samtidigt med övriga gymnaster.

Gården är omgiven av ett prydligt järnstaket mellan granitstolpar. Bekvämlighetsinrättningarna äro på ett synnerligen praktiskt sätt förlagda i jordvåningen med nedgång under de ovannämnda huvudtrapporna. Jordvåningen upptager även tre slöjdsalar.

I sitt nya skick torde Gävle läroverksbyggnader kunna i avseende på såväl prydlighet som rymlighet och praktiska anordningar upptaga tävlan med vilket annat läroverk som helst.

J. F. F.

Tidningens representanter

inom de olika studentkårerna äro: i Uppsala docenterna E. Linderholm, G. Rudberg och E. Wessén samt fil. kand. E. Löfgren, i Lund docenterna A. Lindqvist och E. Hedström samt fil. mag. Justus Lundberg och vid Göteborgs högskola docenten E. Engström. Redaktionen har därjämte god förhoppning om medverkan äfven från de ordinarie akademiska lärarnas krets.

Lärarelönenämndens betänkande.

Adjunkten O. Olssons reservation.

Inför vissa delar av den lönefilosofi, som lärarelönenämnden utvecklar i sitt betänkande, står jag tämligen tvivlande. Den historiska felsynen är ju omisskännlig på flera punkter, och de samhälleliga förhållandena äro heller inte alltid sådana, som nämnden lagt dem till rätta för sig. Då jag emellertid delar uppfattningen om att familjeförsörjare böra ställas gynnsammare än andra, har jag ansett det mindre nödvändigt att här reservationsvis upptaga en diskussion om rent teoretiska ting; jag har begränsat mig till sådana förslag, som synts mig allt för otillfredsställande.

I.

I kapitlet om grunderna för kvinnas anställning vid rikets allmänna läroverk, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier har nämnden föreslagit bl. a., att kvinna må kunna utnämnas och befordras till adjunkt vid realskola för gossar, högre allmänt läroverk och lärarseminarium samt till lektor vid högre allmänt läroverk, och nämnden har gjort detta utan någon mera ingående prövning som en självfallen sak och därför att en annan tolkning av § 28 R. F. skulle vara orimlig.

*

År 1905 hemställde herr Trygger i en motion i Riksdagens första kammar, att första momentet i § 28 R. F. måtte få följande lydelse:

1:o. Konungen — — — ägt rum. Till lärarebefattningar vid de allmänna läroverken och vid universiteten, de teologiska läroretjänsterna vid de sistnämnda likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom till läkarebefattningar må i den ordning, som ovan sagts, utnämnas och befordras även infödda svenska kvinnor; — — — Likaledes må — — — departementet höra.

Motionen frambars i andra kammaren av herr Zetterstrand, och meningen var otvetydig: när kvinnan beretts tillfälle att förvärva och genom examen styrka sin kompetens i åtskilliga riktningar och när denna rätt i stor utsträckning begagnats, då borde också möjlighet beredas henne att nå anställning i sådana tjänster och befattningar, som motsvarade de avlagda kunskapsproven. Att hon på ett fullt tillfredsställande sätt skulle kunna förvalta de befattningar, han själv omnämmt, ansåg motionären otvivelaktigt.

1905 års konstitutionsutskott kunde emellertid icke ansluta sig till förslaget med den avfattning, som herr Trygger givit; det syntes nämligen utskottet uppenbart, »att genom bifall till detta förslag ett alltför vittomfattande medgivande i avseende på kvinnors befodringsrätt till ifrågakommande tjänster skulle i grundlagen inrymmas».

»Så har inom utskottet», säges det, »betänkligheter yppats, huruvida provinsial- och särskilt militärläkarebefattningar äro av den beskaffenhet, att kvinnor böra ifrågakomma vid deras besättande, liksom ock någon tvekan rått, om kvinnor böra befodras till lärarebefattningar vid de allmänna läroverken med skyldighet att meddela undervisning i dessa läroverks högsta klasser. Att i grundlag angiva de olika ämbeten och tjänster, till vilkas innehavare kvinna kan av Kungl. Maj:t utnämnas, har icke synts utskottet lämpligt, utan bör allenast i grundlagen medgivande stadgas, att Kungl. Maj:t må kunna till ifrågakommande tjänster befodra kvinnor i enlighet med de grunder, som av Konung och Riksdag gemensamt fastställas. Dessa grunder skulle enligt utskottets förmenande angivas antingen genom allmänna lagbestämmelser rörande kvinnas rätt att i statstjänst befodras och användas — t. ex. stadganden angående gift kvinnas behörighet därutinnan — eller ock genom andra föreskrifter — t. ex. om särskilda ämbeten och tjänster, till vilka kvinna skulle äga behörighet eller möjligen företräde, om kvinnas pensionsförhållanden m. m. — som Konung och Riksdag samfält besluta.

Genom en sådan anordning lär det av motionärerna närmast avsedda syftmålet uppnås; och utskottets förslag medför helt visst därjämte den fördelen att kvinnans tillträde till tjänster av förevarande slag såmedelst lättare kan lämpas efter olika tiders förhållanden och krav samt tillgång på kvinnliga arbetskrafter inom olika områden.»

Utskottet föreslog sålunda, att § 28 i dessa delar skulle erhålla en annan och följande lydelse:

»Till lärarebefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska läraretjänsterna vid universiteterna likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarebefattningar må i den ordning, som ovan sagts, och med tillämpning av grunder, som av Konung och Riksdag gemensamt fastställas, kunna utnämnas och befodras även infödda svenska kvinnor.»

Av anledningar, som sakna betydelse i detta sammanhang, föll frågan vid 1905 års riksdag. När den två år senare togs upp, var det i anslutning till 1905 års utskotts förslag, och så fick omsider första momentet i § 28 R. F. den lydelse, som läses i nämndens betänkande.

»Under diskussionen om de olika befattningar», säger nämnden, »i vilka kvinna må kunna vinna anställning, hava olika åsikter gjort sig gällande om innebörden av ovanberörda beslut om ändring av § 28 regeringsformen. Å ena sidan har hävdats, att grundlagsändringen enda betydelse vore den, att därigenom upphävts det hinder, som förut i grundlagen fanns stadgat för Konungen att utnämna kvinnor till ämbeten, men att därav icke följde, att den möjlighet, som grundlagsändringen berett, behöfve i hela dess vidd eller överhuvud tills vidare alls begagnas. Detta borde ske endast försävt det verkligen uppvisats, att statens intresse krävde eller åtminstone medgäve det. Å andra sidan har den uppfattningen uttalats, att genom det ifrågakommande grundlagsbudets nuvarande lydelse kvinnors behörighet till de av nämnda grundlagsändring berörda ämbetsgrupper i princip fastslagits, så att i grunderna icke borde intagas annan begränsning med avseende på tillträde till befattningar, än att kvinna må uteslutas från sådana, för vilka hon uppenbarligen icke lämpar sig. Det anförda visar i själva verket, att anhängare och motståndare till utsträckt användning av kvinnor i statstjänst kunnat enas vid beslutets fattande, därför att de var för sig inlagt olika betydelse i detsamma.

För sin del anser nämnden, att ifrågakommande grundlagsändring måste fattas såsom ett led i den rad av åtgärder, som från statsmakternas sida vidtagits sedan mitten av 1800-talet i syfte att öpp-

na befattningar i allmän tjänst för kvinnor, vilka åtgärder nödvändiggjorts på grund av industrialismens genombrott. Den omvälvning på det husliga arbetsområde, som orsakats av att industrien bemäktigat sig en stor del av det arbete, som fordom utfördes i hemmen, har nämligen tvingat kvinnorna att i stor utsträckning söka arbetsförtjänst utom hemmet. Och det var icke endast billighetsskäl, som åstadkommo, att tillträde lämnades kvinnor till sådana befattningar i allmän tjänst, som de otvivelaktigt kunde sköta. Det blev också ett intresse för samhället att tillgodogöra sig den obrukade arbetskraften, särskilt inom undervisningsväsendet och kommunikationsverken. Så gavs under loppet av 1850- och 1860-talen åt kvinna rättighet att bliva folkskollärare, organist, lärare i teckning samt i musik och sång vid lägre läroverk, lärare vid folkskoleseminarium, telegrafist, postexpeditör och skrivare vid statens järnvägar.»

Såsom stöd för denna sin uppfattning, att grundlagsändringen avsett att förskaffa kvinnorna nya verksamhetsområden, åberopar nämnden ett par yttranden av konstitutionsutskottet vid 1905 och 1907 års riksdagar och finner sig sedan skönt hemma på behörighetssidan.

Det kan väl sättas i fråga, om det inte är en logisk blunder att placera en blivande lämplighetsprövning på den sida, där kvinnans lämplighet i princip är fastslagen. Men detta är en bagatell. Värre är, att nämndens hela argumentering faller utanför den fråga, som diskuteras. Ty talet om de nya verksamhetsområdena är ett tal för sig, som ligger bakom vilkendera ståndpunkten man än väljer. Detta är klart redan därav, att konstitutionsutskottet med just dessa utgångspunkter gått och ställt sig på den andra, som vi ju kunna kalla hindersidan. Vad det här gäller är inte att med varm och vänlig hand plocka ut alla välvilligheterna mot herr Trygger och hans skyddslingar; det gäller naturligtvis i stället att leta fram grundlagsändringens verkliga innebörd. Och denna är så mycket mindre dunkel som det båda åren i fråga fanns auktoritativa uttolkare. Under 1905 års debatt i första kammaren yttrade konstitutionsutskottets egen ordförande, herr Blomberg, bl. a. följande:

»Utskottet har visserligen funnit skäligt att följa motionären därutinnan, att det vill söka få borttaget det ovillkorliga hinder, som i grundlagen hittills funnits för kvinnans befodran till ämbeten

och tjänster, till vilka Konungen utnämner och å vilka han utfärdar fullmakt. Men utskottet har — ehuru väl det är ense med motionären däruti, att över huvud taget just de ämbeten och tjänster, han omnämmt, skulle ägna sig för kvinnan såsom statstjänare — icke ansett det vara tillräckligt utrett, att kvinnan i avseende å *alla* de av honom angivna ämbeten och tjänster äger de förutsättningar, som äro nödvändiga för att hon med avseende å befordran till dem skulle kunna med mannen likställas. Härutinnan måste undersökning göras, icke blott generellt, utan i avseende å varje särskild art av tjänst; med hänsyn till dessa befattningar kan nämligen spörsmål otvivelaktigt framställas, om och i vilken mån kvinnan verkligen lämpar sig för dem.»

År 1907 yttrade samme talare:

»Först och främst sade man, att det är farligt att, på sätt här blivit föreslaget, i dag i grundlagsbud giva rundliga löften, som i morgon till största delen genon andra stadganden tagas tillbaka. För så vitt jag förstår, givas inga rundliga löften; bestämmelsen innebär endast, att man tager bort hindret och lämnar åt Konungen och Riksdagen att sedermera särskilt pröva, i vilken omfattning, under vilka förutsättningar och med vilka villkor man må medgiva befogenhet även åt kvinna å det i grundlagen bestämda området.»

Under samma års debatt i andra kammaren anförde utskottets vice ordförande, herr af Callerholm, bl. a.:

»Dess betydelse är för visso icke, att den direkt bereder kvinnan tillträde till vissa befattningar i statens tjänst, å vilka kunglig fullmakt utfärdas, utan att den undanröjer det hinder, som grundlagen nu ställer i vägen för kvinnors tillträde till dylika tjänster. Först sedan detta hinder undanröjts, kan fråga uppkomma om de grunder, efter vilka kvinnorna i varje särskilt fall må beredas tillträde till tjänster av det slag, varom här är fråga, och givet är, att i varje sådant fall Riksdagen ju har sitt avgörande ord med i laget.»

Av vad sålunda anförts, torde framgå, att ändringen av § 28 ingenting annat var än ett undanrödjande av det grundlagsenliga hinder, som stod i vägen för kvinnan till vissa ämbeten, och att således ingen behörighet till någon som helst ämbetsgrupp därigenom i princip fastslagits. Detta betyder naturligtvis icke, att inte näm-

den skulle kunnat föreslå kvinnor till de berörda platserna, därest en sorgfällig undersökning visat dem lämpliga, men det betyder, att denna undersökning bort göras »icke blott generellt», som konstitutionsutskottets ordförande uttryckte det, »utan i avseende å varje särskild art av tjänst». Och det hela betyder, att nämnden icke gjort detta. Förklaringen här till är kanske inte så svår att finna. Nämnden har tydligen fallit offer för den kvinnliga villfarelsen, att riksdagens beslut var detsamma som ett godkännande av herr Tryggers ursprungliga motion. Denna talade om »lärarebefattningar vid de allmänna läroverken», och vid den minsta opposition kommer därför den akademiska kvinnovärlden och säger, att vad vill detta säga: tänka herrarna verkligen krängla med riksdagens egenhändiga beslut? Men riksdagens beslut talar om »lärarebefattningar vid statens läroanstalter», vilket är något helt annat. Det är 90 å 100 olika slag av platser, bland vilka de olika — och visserligen talrika — platserna vid läroverk och seminarium bara äro en 4 å 5. Genom grundlagsändringen står vägen inte mera öppen till en adjunktur vid realskola för gossar än till en civil lärarebefattning vid artilleri- och ingenjörshögskolan.

*

I en reservation till folkundervisningskommitténs betänkande framhöllo herrar L. J. Jansson och Hugo Tigerschiöld bl. a. följande:

»Kommittén har föreslagit, att vid lärarseminarium minst halva antalet av adjunktbeftattningar skall bestridas av män, varav följer, att vid sådant seminarium intill halva antalet av dessa befattningar kan bestridas av kvinnor. Detta förslag kunna vi icke biträda. Vi finna det nämligen mindre lämpligt, att manliga seminarieelever i en ålder av 17—26 år och stundom mer skola undervisas av kvinnor. Hur specificerade kursplanerna för de olika läroämnen äro må vara, lämna de och böra de lämna rum för den olika behandling av ämnet, som må bero på lärarens temperament och uppfattning. Det lider sålunda intet tvivel, att samma ämne kommer att behandlas olika, allt efter som det är en manlig eller en kvinnlig lärare, som handhar undervisningen däri. Det synes oss riktigast, att män därvid erhålla den uppfattning och behandling av ämnet, som kan härröra därav, att läraren är en man.

Icke heller lär det bli så lätt för kvinnliga seminarieadjunkter att upprätthålla disciplinen bland manliga elever i denna ålder.

Lyckas det, lär det icke ske utan en viss överansträngning, beroende därpå, att lärarinnan för att upprätthålla respekten måste ständigt aktgiva på sig själv. Man kan således med skäl förmoda, att de kvinnliga adjunkterna vid lärarseminarierna bliva utnötta före pensionsåldern, vilken kommittén emellertid föreslagit skola höjas från 55 till 60 år.

Här till kommer jämväl en annan omständighet. Kommittén har föreslagit, att seminarieeleverna skola komma i åtnjutande av en bättre omvårdnad än hittills i fysiskt och moraliskt avseende, vilken omvårdnad skall sträcka sig jämväl till deras ekonomiska och andra privata förhållanden; och har kommittén med rätta framhållit, att de manliga seminarieelevernas utbildningstid vid seminariet för dem ofta är en andlig brytningstid, varunder de ställas inför svårlösta spörsmål av flerfaldig art. Vi hemställa, huruvida den omvårdnad, som de manliga seminarieeleverna sålunda behöva och som kommittén avsett skall ägnas dem, bör anföras eller med någon utsikt till framgång kan anföras åt kvinnor, helst omvårdnaden icke sällan torde komma att beröra rent privata och för elevernas manlighet känsliga förhållanden.»

Det är anmärkningsvärt, att nämnden inte med ett ord omnämner denna reservation i sitt huvudbetänkande, så mycket mera som ju nämnden med liv och lust går till rätta med en uppfattning, som ingen människa tyckes vilja stå för, nämligen den om kvinnornas rätt att undervisa inom läroverkens tre lägre klasser. Reservationen är annars intressant ur mera än en synpunkt. Herr Jansson i Djursåtra satt år 1905 — såväl som år 1907 — i konstitutionsutskottet, och hans yttrande illustrerar således ytterligare det riktiga i min uppfattning här ovan. Men dess huvudsakliga intresse ligger däri, att den så välgörande bestämt söker precisera själva kärnpunkten i tvistefrågan, huruvida kvinnor äro lika lämpliga som män att undervisa och uppfostra gossar och särskilt gossar i pubertetsåldern. Denna fråga har nämligen för det mesta fått en behandling, som varit allt annat än klargörande, och man kan inte säga, att nämnden svikit traditionerna. Det föreligger exempelvis en lång bilaga om kvinnans anställning i allmän tjänst och avlösningsförhållanden för sålunda anställda kvinnor. Jag har svårt att tänka mig ett större misstag: en uteslutande psykologisk fråga göres till en social-ekonomisk, och kvinnans lämplighet för

gossläroverken skall bestyrkas av sådana upplysningar, som att hon då och då kunde bli kontorsskrivare vid statens järnvägar eller i postsparbanken och vid något annat tillfälle fick rätt att förestå orgelnistbefattning — där denna ej var förenad med klockarsyssla.

Det har aldrig uppvisats, att läroverken behöva kvinnan; de ha hittills kunnat reda sig henne förutan, och deras fel och svagheter bottna inte i bristen på kvinnor. Detta betyder väl ingenting i och för sig, men det gör, att man med en viss undran väntar på den rekommendation, som skall introducera henne. Det visar sig då, att såväl lönerogleringskommittén som läroverksöverstyrelsen vill, att man skall gå sakta fram; därigenom vinner man erfarenhet, och någon sådan föreligger egentligen icke, säger överstyrelsen, om kvinnors lämplighet som lärare vid allmänna läroverk för gossar. Däremot har man endast goda erfarenheter från flick- och samskolorna och detta även vad den disciplinära förmågan beträffar.

»Då emellertid överstyrelsens erfarenhet i nämnda avseende väsentligen inskränker sig till realskolans stadium, och det för övrigt icke lärers få tagas för avgjort, att fordringarna på disciplinär förmåga hos lärarpersonalen vid läroanstalter avsedda uteslutande för gossar äro desamma som vid samskolor, finner överstyrelsen, i likhet med kommittén, klokt att till en början lämna kvinnorna tillträde endast till adjunktsbefattningar.

Överstyrelsen tvekar likväl icke att göra det uttalandet, att det efter vunnna erfarenhet sannolikt komme att visa sig, att kvinnor jämväl ur disciplinär synpunkt äro såsom lärare användbara å gymnasialstadiet. Överstyrelsen är nämligen böjd för den uppfattningen, att disciplinförmågan sättes hårdast på prov i mellanklasserna, d. v. s. i realskolans högsta klasser och i den lägsta av de fyra gymnasieringarna.»

Men, säger överstyrelsen vidare, lärjungarna vid gossläroverken böra ej »undandragas det uppfostrande inflytande, som de manliga lärarna äro ägnade att på dem utöva. Och om det befunnits lämpligt, att vid samskolorna tillgodose nämnda synpunkt så lika och rättvist i fråga om de bägge könen, som ovan relaterats, så torde det ej vara obilligt att fordra den bestämmelsen, att vid varje läroverk, avsett för endast gossar, minst hälften av lärarpersonalen, rektor frånräknad, skulle vara manlig».

(Forts.)

Utnämningar.

Lektorat. K. M:t har den 23 dec. i nåder utnämnt och förordnat följande personer att från den 1 jan. 1915 vid nedannämnda läroverk vara lektorer, nämligen adjunkten vid h. allm. lärov. i Västerås, fil. d:r N. O. Bergsten vid h. allm. lärov. i Kristianstad i ämnena tyska och engelska; fil. d:r J. H. T. Nordström vid h. allm. lärov. å Östermalm i Stockholm i ämnena tyska och modersmålet, med undervisningsskyldighet företrädesvis i tyska; samt

lektorn vid h. allm. lärov. i Kalmar, fil. d:r A. G. Eliasson vid h. allm. lärov. i Vänersborg i ämnena biologi och kemi.

— K. M:t har den 31 dec. i nåder utnämnt och förordnat adjunkten vid h. allm. lärov. i Falun, fil. d:r W. E. Carlsson att från den 1 jan. 1915 vid h. allm. lärov. i Örebro vara lektor i ämnena historia och modersmålet, med undervisningsskyldighet företrädesvis i historia,

Adjunkturen. Den 15 dec. har K. M:t i nåder utnämnt och förordnat följande personer att från och med den 1 jan. 1915 vid nedannämnda läroverk vara adjunkter, nämligen:

fil. kand. G. H. Rundquist vid h. allm. lärov. i Växjö i ämnena modersmålet, historia och geografi;

fil. kand. A. H. Sjövall vid h. allm. lärov. i Karlstad i ämnena latin, grekiska och modersmålet, med undervisningsskyldighet företrädesvis i latin och grekiska;

fil. kand. A. Härnelius vid samskolan i Åmål i ämnena historia, modersmålet och geografi, med undervisningsskyldighet företrädesvis i historia;

adjunkten vid h. allm. lärov. i Hernösand, fil. kand. J. A. Eckstein vid h. allm. lärov. i Jönköping i ämnena latin och grekiska;

teol. kand. S. W. Kristenson vid samskolan i Vadstena i ämnena kristendom och historia; föreståndaren för Sollefteå samskola, fil. kand. H. I. Sandström vid samskolan i Skellefteå i ämnena kristendom, modersmålet och historia;

fil. mag. B. Sandström vid h. allm. lärov. i Växjö i ämnena matematik, fysik och kemi;

fil. kand. T. H. L. Svenonius vid h. allm. lärov. i Luleå i ämnena matematik och fysik; samt

fil. mag. E. P. Eriksson vid h. allm. lärov. i Norrköping i ämnena matematik och fysik.

— K. M:t har den 17 dec. i nåder utnämnt och förordnat fil. kand. C. J. Andersson att från den 1 jan. 1915 vid h. allm. lärov. i Sundsvall vara adjunkt i ämnena modersmålet, historia och geografi.

— K. M:t har den 23 dec. i nåder utnämnt och förordnat fil. lic. O. T. Heintz att från den 1 jan. 1915 vid h. allm. lärov. i Visby vara adjunkt i ämnena latin, grekiska och modersmålet, med undervisningsskyldighet företrädesvis i latin.

— K. M:t har den 31 dec. i nåder utnämnt och förordnat fil. kand. och mag. H. G. Persson att från den 1 jan. 1915 vid h. allm. lärov. i Helsingborg vara adjunkt i ämnena biologi och geografi, med undervisningsskyldighet företrädesvis i biologi.

— K. M:t har den 31 december i nåder utnämnt och förordnat följande personer att från den 1 jan. 1915 vid nedannämnda folkskoleseminarier vara adjunkter, nämligen fil. kand. och mag. F. V. Morén vid folkskoleseminariet i Strängnäs i ämnet modersmålet;

fil. mag. J. G. Karlsson Lenhoff vid folkskoleseminariet i Luleå i ämnena biologi och hälsolära samt geografi;

föreståndaren för Skaraborgs läns folkhögskola i Stenstorp, fil. d:r H. M. O. Nelson vid folkskoleseminariet i Göteborg i ämnena historia och geografi; samt

adjunkten vid realskolan i Uddevalla, fil. kand. J. L. Larsson vid folkskoleseminariet i Göteborg i ämnena fysik och kemi.

— Linköpings domkapitel har den 16 december till adjunkt vid folkskoleseminariet i Linköping utnämnt e. o. lektorn vid Eskilstuna kommunala gymnasium, fil. mag. F. W. Morén.

Lediga platser m. m.

Senast den 21 jan. sökes:

en lektorsbefattning i modersmålet och tyska vid h. allm. lärov. i Nyköping.

Senast den 27 jan. sökas:

gymnastiklärarebefattningen vid realskolan i Kristinehamn;

gymnastiklärarebefattningen vid samskolan i Ängelholm;

gymnastiklärarebefattningen vid samskolan i Strömstad;

gymnastiklärarebefattningen vid samskolan i Åmål.

Senast den 28 jan. sökes:

en lektorsbefattning i franska (företrädesvis) och engelska vid h. allm. lärov. i Uppsala.

Senast den 1 febr. sökes:

en lektorsbefattning i fysik vid h. allm. lärov. i Halmstad.

Sökande. En lektorsbefattning i kristendom och propedeutik vid h. allm. lärov. i Hernösand sökes af fil. d:r A. Hjelmérus, Umeå.

— En adjunktstjänst i kristendom och modersmålet vid samskolan i Sala sökes af teol. lic. J. P. A:son Dellner, Göteborg, och teol. kand. L. O. S. Malmström, Osby, S. Ekstrand, Lindesberg, och S. H:son Ruus, Jönköping.

— En adjunktstjänst i biologi och kemi vid h. reallärov. i Göteborg sökes af adj. A. S. Harpen, Oskarshamn, A. Hj. J:son Sandstedt, Kalmar, C. E. Lundberg, Göteborg, och C. A. W. Björck, Göteborg, fil. lic. H. J. M. Brunander, Göteborg, O. D. Hammarsten, Stockholm, fil. mag. C. E. Ewetz, Helsingborg, och G. H. Kjellberg, Malmö.

— Lärarinetjänsten i biologi och geografi vid samskolan i Haparanda sökes af lärarinnorna Stina Sahlin, Vera Fridner, Söderhamn, och Olgo Ch. Swedberg, Katrineholm.

— En adjunktstjänst i biologi och hälsolära samt kemi vid seminariet i Hernösand sökes af fil. kand. G. K. Kjellberg, Malmö, fil. mag. F. Broddesson, Odeljunga, fil. kand. K. F. Hård af Segerstad, Eksjö, samt fil. mag. E. Ewetz, Helsingborg.

— Ingen sökande hade vid ansökningstidens utgång den 16 nov. anmält sig till den ledigförklarade adjunktstjänsten i modersmål och historia vid Luleå seminarium.

Folkskoleöverstyrelsen har därför hemställt att domkapitlet ville begagna sig af sin rätt att föreslå viss person till utnämning i ifrågakarande tjänst.

— Musiklärarebefattningen vid högre allm. lärov. i Västerås sökes af musiklärarna G. A. Ledfos, Ystad, K. G. Lundén, Oskarshamn, H. E. Brodin, Smedjebacken, E. Ånberg, Örnköldsvik, E. Ullman, Vänersborg, C. N. Engstrand, Eskilstuna, B. Anrep-Nordin, Kalmar, K. H. E. Lindqvist, Visby, J. P. Janson, Hernösand, C. T. Crona, Uddevalla, D. Wikander, Stockholm, G. G. Berggren, Västerås, J. E. Eklöf, Stockholm, E. A. Wedin, Enköping, och organisten S. L. Sandhagen, Ronneby.

Tjänsteförslag. K. läroverksöverstyrelsen har den 18 dec. i underdanighet föreslagit fil. kand. G. H. Kökeritz till erhållande af en ledig adjunktstjänst i tyska, modersmålet och franska, med undervisningsskyldighet företrädesvis i tyska, vid statens profskola, Nya elementarskolan i Stockholm.

N:o 2—3.

Tisdagen den 19 Januari 1915.

15:de årg.

PRENUMERATIONSPRIS:

Kr. 4: 50 pr helår (postarvodet inberäknadt).

LÖSNUMMER 20 ÖRE.

Prenumeration sker å närmaste poststation.

Redaktör och ansvarig utgivare:

Lektor **RICH. NORDIN.**

Post- och telegrafadress: *Skoltidningen, Uppsala.*
Rikstelefon 1707.

Wretmans Boktryckeri, Uppsala 1915.

ANNONSPRIS:

Efter texten 10 öre pr millimeter, före texten 15 öre, utländska annonser 20 öre.

UTGIFNINGSTID:

Två gånger i månaden under terminerna, en gång i månaden under ferierna.

Läroverkslärarnas Riksförbund.

Sedan lärarelönenämnden till Kungl. Maj:t inlämnat sitt betänkande, sammankallade styrelsen för Läroverkslärarnas Riksförbund deputeradeförsamlingen till urtima möte i Stockholm den 8 och 9 januari 1915. Vid detta möte diskuterades skilda delar av betänkandet, och beslöt församlingen göra tvenne uttalanden, nämligen 1) beträffande kvinnors anställning som adjunkter och lektorer vid de högre allmänna läroverken och realskolorna och som rektorer vid statens samskolor, 2) beträffande kompetensfordringarna och lönerna för lärarna vid folkskoleseminarierna. Dessutom beslöt församlingen att förorda lärarelönenämndens förslag till löner för adjunkter, lektorer och rektorer vid de allmänna läroverken och uttalade sig rörande den föreslagna förändringen i lärarnas titulatur.

Uttalande beträffande Kvinnors anställning som adjunkter och lektorer vid de högre allmänna läroverken och realskolorna och som rektorer vid statens samskolor.

Det är först och främst tydligt, att icke något som helst statsintresse fordrar kvinnans inträde som lärare vid de allmänna läroverken, då ingen med fog kunnat påstå, att läroverken skulle vinna något vare sig i uppfostrings- eller undervisningshänseende på en sådan anordning. Det är tvärtom allt för tydligt, att här föreligger ett intresse ur deras synpunkt, som vilja ytterligare utvidga kvinnans arbetsområde. Om ett sådant intresse bör från statens sida vinna beaktande, beror

under sådana förhållanden tydligen därpå, om den ifrågasatta anordningen kan anses likvärdig med den nuvarande. I detta hänseende är erfarenheten dels högst ofullständig, dels synnerligen omstridd. Den erfarenhet, man i detta fall vill hämta från samskolan, är icke tillräcklig; dels hava samskolorna i allmänhet mindre klasser, och erfarenheten från en blandad flick- och gossklass kan icke utan vidare överföras på klasser av enbart gossar; dels äro samskolornas lärarinnor, på grund av hela institutionens ringa ålder, ännu i allmänhet yngre och lämna ingen ledning för bedömandet av det arbete, en lärarinna vid högre ålder kan prestera såväl ur disciplinens som undervisningens synpunkt. Ävenledes bör tagas i betraktande, att samskolan visat sig och sannolikt i fortsättningen kommer att visa sig som en provisorisk skolform i mindre samhällen, vilken man, så fort omständigheterna medgiva, gör sig kvitt för att övergå till skilda flickskolor och gosskolor (ex. Södertälje). Dessutom bör framhållas, att folkskolan i större samhällen i regel övergår till skilda goss- och flickklasser med lärare vid de förra, lärarinnor vid de senare; en liknande utvecklingsgång visar också Malmö kommunala mellanskola.

Om man på åtskilliga håll framdrager exempel på, att kvinnliga extralärare lyckats väl fylla sin plats, så motsäges denna erfarenhet av andra fall, där resultaten varit mindre uppmuntrande, varjämte om denna erfarenhet gäller, vad förut sagts, att den

i så måtto är ofullständig, att den icke visar, vad en kvinna förmår uträtta efter en lång tjänstetid. Erfarenheten från andra, även mindre krävande, arbetsområden visar, att kvinnan blir ofantligt mycket tidigare utsliten än mannen.

Det torde också kunna sägas, att kvinnan i åtskilliga ämnen (t. ex. matematik och språkens grammatik) och i avseende på att upprätthålla vissa fordringar på resultat i studierna icke visat sig mannen jämbördig, liksom att kvinnan även på undervisningens område är mannen underlägsen i fråga om initiativ och självständighet. Vidare synes det vara för gossars uppfostran till män nyttigt, att de redan tidigt komma under manlig lärares ledning, och att 10-års-åldern icke är för tidig i detta avseende, då i hemmet det moderliga inflytandet får göra sig gällande. På lika starka eller starkare grunder kan alltså påstås, att kvinnans användning inom läroverken som adjunkt eller lektor för läroverken vore mindre gynnsam, som att hon på detta verksamhetsområde skulle vara likvärdig med mannen.

Med avseende på användningen av all den akademiskt bildade kvinnokraft, som under senare år sökt sig verksamhetsfält, vill deputeradeförsamlingen hänvisa först därtill, att den egentliga högre flickskolan nästan uteslutande har kvinnliga lärare. Dessutom stå flera lärarplatser vid de kvinnliga seminarierna öppna för kvinnor, varförutom de i första hand synas böra erbjuda de kvinnliga gymnasierna sina tjänster. Synnerligen anmärknings-

värt och för bedömandet av föreliggande fråga upplysande är, att sistnämnda undervisningsanstalter dock nästan uteslutande hava manliga lärare. Så länge de icke se med sin fördel förenligt att använda kvinnlig lärarkraft, kan det icke vara lämpligt att för kvinnan öppna de manliga gymnasier.

På grund av vad som ovan anförts, vill deputeradeförsamlingen i anslutning till adjunkten O. Olssons reservation mot lärarelönenämndens förslag helt och hållet avstyrka, att kvinnan må vinna anställning som adjunkt eller lektor vid högre allmänna läroverk och realskolor eller som rektor vid statens samskolor.

Uttalande beträffande Kompetensfordringarna och lönerna för lärarna vid folkskoleseminarierna.

Deputeradeförsamlingen, som icke kan ansluta sig till lärarelönenämndens förslag beträffande förhållandet mellan kompetens och lön för lärarna vid folkskoleseminarierna, instämmer i stället i adjunkten O. Olssons reservation, som innebär, att seminarielärarna tillsvidare avlönas efter samma grunder, som komma att gälla för läroverkens adjunkter, men att varje ledigbliven plats förvandlas till en kvalificerad adjunktur och att lönen för den nya innehavaren bestämmes skola ligga mitt emellan lönen för adjunkten och lektorn vid de allmänna läroverken. Dessutom vill deputeradeförsamlingen icke lämna obeaktad den fara, som, därest lärarelönenämndens förslag antages, kan väntas uppkomma för de allmänna läroverken vid rekryteringen av adjunktskåren därigenom, att de större förmågorna på grund av de högre lönerna vid seminarierna möjligen komma att undandragas läroverken.

Uttalande i lönefrågan.

Beträffande lönerna för adjunkter, lektorer och rektorer vid de högre allmänna läroverken och realskolorna samt statens samskolor beslöt deputeradeförsamlingen att för sin del förorda lärarelönenämndens förslag. Emot detta beslut reserverade sig adjunkten N. G. Enert, som förordade adjunkten O. Olssons reservation, och ordföranden, rektor K. Bohlin, som med hänvisning till lärarelönenämndens egen motivering (Betänkande. Bd. 1, s. 146) för att lektorerna borde minst jämnställas med andra normalgradens tjänstemän, hade föreslagit, att lektorerna, därest begynnelselönen fastställdes till 4,900 kronor, skulle komma i åtnjutande av ett fjärde ålderstillskott på 500 kronor, eller att de skulle avlönas helt och hållet som andra normalgradens tjänstemän med 5,400—6,400 kronor i tre lönegrader,

har före protokollsjusteringen reserverat sig för ettdera av dessa förslag.

Beträffande lönerna för ämneslärarinnor vid statens samskolor och övningslärare avstod deputeradeförsamlingen från att yttra sig.

Uttalande i titelfrågan.

Beträffande läroverkslärarnas titulatur uttalade deputeradeförsamlingen som sin åsikt, att därest en förändring i nuvarande förhållanden skulle vidtagas, benämningarna förste lektor och lektor vore lämpligare än de av lärarelönenämnden föreslagna lektor och andre lektor.

Läroverkens lärare

ha nu uppfordrats att genom kollegierna uttala sig om lärarelönenämndens betänkande. Kollegiernas uttalanden äro naturligtvis begärda icke mindre ur statsnyttans synpunkt än för att gifva oss lärare tillfälle att framhålla våra önskemål i lönesaken. Det är i betänkandet nämligen icke allenast fråga om löner och arvoden utan också om utomordentligt genomgripande ändringar i de svenska läroverkens hela inre skick, och det är vår rätt och plikt att säga vår lugnt och sakligt afvägda mening äfven här om, så visst som väl ändå de allmänna läroverkens lärare äro och aldrig kunna upphöra att vara den högre skolundervisningens på grund af bildning och erfarenhet främsta målsmän här i landet.

Beträffande både det ena och andra spörsmålet är det af största betydelse, att kollegierna bli i *allt väsentligt* eniga. Litet har vi förstått vi nog, att endast en praktiskt sedt enhällig opinion från läroverkens sida skall kunna vara för riksdagen vägledande och för oss själfva af värde. Då Riksförbundets styrelse, hvars yttrande också infor-drats, kallade förbundets deputeradeförsamling till urtima möte i Stockholm den 8 och 9 denna månad, var det säkerligen för att skolmän från olika håll af landet, hvilka af de olika distrikten inom förbundet fått förtroendet att representera dem,* måtte under förberedande diskussioner åstad-

* Deputeradeförsamlingen hade vid detta möte följande sammansättning: lektor P. Segerstedt, Luleå (för Norrbotten och Västerbotten), rektor G. Kallstenius, Härnösand, (för Ångermanland, Jämtland och Medelpad), lektor E. Nordenstam, Falun (för Hälsingland, Gästrikland och Dalarna), lektor R. Nordin, Uppsala (för Uppland och Västmanland), rektor H. Sjöström, Askersund (för Södermanland och Närke), rektor K. Bohlin, Stockholm, ordf. (för Stockholm), lektor K. Beckman, Linköping (för Östergötland och Gottland), rektor A. Dahlman, Karlstad (för Värmland, Dal och Bohuslän jämte Vänersborg), adjunkten N. Vapner, Skara (för Västergötland utom Göteborg och Vänersborg), adjunkten A. B. Öberg, Göteborg, (för Göteborg), adjunkten N. G. Enert, Hälsingborg (för Halland och nordvästra Skåne: Ängelholm, Hälsingborg och Landskrona), adj.

komma ett uttalande, som sedan möjligen hela kåren kunde samla sig kring. Deputeradeförsamlingens yttranden i de olika frågorna äro tillkomna efter sorgfällig ompröfning och utan några som helst allvarliga meningsbrytningar i sak.

Mätte vi då, hvilka divergerande åsikter än kunna finnas bland oss i jämförelsevis periferiska ting beträffande de frågor, som nu äro före, stå skuldra vid skuldra i det stora väsentliga!

R. N.

Lärarelönenämndens betänkande.

Adjunkten O. Olssons reservation.*

(Forts.)

Nämnden delar denna sista uppfattning men kan inte som överstyrelsen stanna vid realskolan. Ty kvinnor ha vid enskilda kvinnliga gymnasier och samskolor såväl som vid högre lärarinneseminarier tydligt lagt i dagen, att de kunna undervisa på ett stadium, som motsvarar gymnasier. Och så har ju överstyrelsen själf sagt, att det är värst med disciplinen i mellanklasserna! »Huruvida kvinnor över huvud taget skulle vara lika lämpliga som män såsom lärare vid gymnasier är en fråga, som nämnden icke anser sig kunna besvara med nu tillgängligt erfarenhetsmaterial.» Men till allting annat kan nämnden lägga sin egen ljusa övertygelse: »att kvinnor finnas och komma att finnas, som äga förutsättningar att utöva en gagnarik verksamhet som gymnasielärare».

Summerar man ihop det anförda, får man således det något underliga: att kvinnan bör få tillträde till realskolan på grund av de erfarenheter, som böra göras, och till gymnasiet på grund av de erfarenheter, som säkerligen komma att göras.

Det är till att börja med två inlägg, som genast kunna avföras ur diskussionen. Det ena gäller erfarenheterna från flickskolorna, de kvinnliga gymnasier och lärarinneseminarierna. Det är väl ingen som på allvar tror, att kvinnan inte skulle kunna sätta sig in i ett ämne och ge läxor och höra upp läxor lika bra som mannen; det är ju inte på den punkten, som man är tvivelsam. Det andra gäller kvinnans roll vid statens samskolor. Såväl läroverksöverstyrelsen som nämnden citerar ett yttrande av 1899 års läroverkskommitté: »Skall en verklig samskola bringas till stånd, så är första

A. Trollér, Malmö (för sydvästra Skåne: Malmö, Lund, Ystad och Trelleborg), rektor W. Ekedahl, Kristianstad (för nordöstra Skåne, — Kristianstad —, Blekinge och sydöstra Småland, — Kalmar) och lektor C. G. Chru-zander, Växjö (för det öfriga Småland).

* Aftryckes här till tjänst för de många, bl. a. vår studentläsekrets, hvilka ej ha lätt tillgång till nämndens betänkande.

villkoret, att den förses med såväl manliga som kvinnliga lärare, helst till lika antal. Endast under sådana förhållanden kan samundervisningen erhålla uppfostrande betydelse och kunna de svårigheter, som med densamma äro förbundna, lyckligt lösas.» Och överstyrelsen tager detta som utgångspunkt för sitt förslag om halvering av platserna på realskolan. Det är uppenbart, att yttrandet inte får tolkas så, som skulle lärarinnorna på samskolan motiveras av sin förträfflighet som goss-lärare; de motiveras av samskolans flickor, som ju också skola ha undervisning och fostran. Vill man tvunget draga några slutsatser, så bör det snarare bli dessa, att funnos inte flickorna där, så voro lärarinnorna omotiverade; men nu finns det ej några flickor vid våra realskolor för gossar o. s. v.

Det är emellertid en mening, som florerar inom vida kretsar, att sedan kvinnorna vunnit tillträde till statens samskolor och till de kommunala mellanskolorna, är det bara att taga konsekvenserna. Ingen mera än överstyrelsen tänker på, att dessa konsekvenser kunde bli farligast för kvinnorna själva. Höstterminen 1912 fanns det i genomsnitt vid de kommunala mellanskolorna — om man undantager den i Malmö, som är en skola för sig — 8 gossar i varje klass, vid statens samskolor 12, men vid realskolorna fanns det 28. Om kvinnor redan nu finna arbetet tungt i samskolan, vad skulle det inte då bli i realskolan. Men lyckligtvis hota inga nödvändiga konsekvenser: samskolan själv är hos oss en övergångsform — när den inte någon gång är en pedagogisk princip, som man även vid gott humör kan ha sina dubier om. Detta sammanhänger med den differentiering, som nämnden talar om i annat sammanhang.

»För egen del får nämnden framhålla», heter det, »att tanken på en arbetsfördelning mellan kvinnor och män inom undervisningens område ingalunda är för nämnden främmande. Tendenser till en dylik arbetsfördelning saknas icke alldeles. Där folkskoleväsendet är så utvecklat, att flera lärare äro anställda på en och samma ort, framträder denna tendens på sådant sätt, att kvinnorna ofta övertaga undervisningen av de yngre barnen eller av flickorna, där särundervisning förekommer. Och det kan antagas, att om kvinnor erhålla tillträde till ämneslärarbefattningar vid de allmänna läroverken, även här en arbetsfördelning kommer till stånd, möjligen på det sättet att kvinnor företrädesvis komma att övertaga mindre krävande lärarbefattningar, såvida icke frågan

löses på det sättet, att den undervisningsskyldighet, som ålägges kvinnorna, blir till omfattning mindre än den, som ålägges männen. Skulle en differentiering mellan manligt och kvinnligt arbete komma att framtvingas av förhållandenas egen natur, så hava statsmakterna, såvitt nämnden kan finna, ingen anledning att genom några enkom för ändamålet avsedda åtgärder motverka en dylika utveckling. Detta är en sak. En annan sak är, att vi med vår nuvarande erfarenhet icke äga möjlighet att i någon vidare mån på förhand konstruera upp en sådan arbetsfördelning, vare sig det gäller folkundervisningen eller den högre undervisningen. Vi kunna med vår nuvarande insikt anvisa enstaka läroämnen, exempelvis huslig ekonomi och kvinnligt handarbete, åt kvinnorna, vi kunna i vissa enstaka fall angiva den ungefärliga gräns, utöver vilken anställning av kvinnliga och manliga lärare vid de olika slagen av läroanstalter icke må äga rum, men någon mera genomförd arbetsfördelning, varigenom en del av undervisningsverksamheten i dess helhet skulle anvisas uteslutande åt män, den andra delen uteslutande åt kvinnor, kunna vi för närvarande icke åstadkomma. Det kan antagas, att om lösningen av denna fråga överlämnas åt verkligheten själv, misstagen bliva färre, än om vi nu försökte oss på denna uppgift.»

Det är omöjligt att i en kort reservation reda ut allt detta. Men det måste väl ändå sägas, att om man konstaterar som utgångspunkt en arbetsfördelning, där »kvinnorna ofta övertaga undervisningen av de yngre barnen eller av flickorna, där särundervisning förekommer», och så ändå kommer fram till den rena omöjligheten att för närvarande få till stånd »någon mera genomförd arbetsfördelning, varigenom en del av undervisningsverksamheten i dess helhet skulle anvisas uteslutande åt män, den andra delen uteslutande åt kvinnor» — då går man åtminstone inte den genaste vägen.

I själva verket är det så, att den differentiering i arbetet, som i våra dagar överallt äger rum, där män och kvinnor trängas: på kontor, magasin i fabriker etc., den har sedan länge haft sin gilla gång på undervisningens område. Av ekonomiska och praktiska skäl är folkskolan samskola i alla smärre kommuner: det är helt enkelt inte möjligt att i samma by hålla en skola för gossar och en annan för flickor. Men så snart förhållandena

medgiva, skiljas vägarna vid en viss ålder, och lärarinnorna följa flickorna. Av de mer än elva tusen 11—14-åringar, gossar och flickor, som år 1912 fingo sin undervisning i Stockholms folkskolor, var det endast ett 60-tal gossar, som undervisades av kvinnor, och ett 40-tal flickor, som undervisades av män.

Så griper ett störande moment in. Kvinnan måste av känd anledning på ett helt annat sätt ut i samhällsarbetet nu än förr, och kraven bli allt starkare på att stat och kommun skola hjälpa till vid hennes utbildning. Men detta är en ekonomisk historia och en kinkig sådan för de smärre kommunerna, och så dyker samskolan upp igen som hjälparen i nöden. Man behöver endast slå upp katalogerna för att förstå detta. De fjorton kommunala mellanskolorna — Malmö skola undantagen — hade höstterminen 1912 i medeltal endast 15 lärjungar i varje klass: 8 gossar och 7 flickor; de nitton statssamskolorna hade 22 lärjungar: 12 gossar och 10 flickor. Men att alla dessa skolor en gång komma att gå samma klyvning till mötes som städernas folkskolor, därom är Malmö kommunala mellanskola ett glatt förbud. Och tudelningen här sträcker sig inte bara till lärjungarna; de fem lärarinnorna under det sista läsåret hade alla sina undervisningstimmar förlagda till flickklasserna — på två när: två timmar i den lägsta gossklassen. Detta är »verklighetens» egen lösning av frågan. Det är tämligen onödigt att som nämnden sätta sig och vänta på den; den föreligger redan i tydlig skrift.

Det var naturligtvis inte en tillfällighet, som gjorde, att herr Trygger i sin motion även tänkte på läkarbefattningarna. Det finnes åtskilliga paralleller i lärarens och läkarens yrken. Vad som gör den kvinnliga läkaren så värdefull på sjuksalen, är den säkrare instinkt, med vilken hon i många fall upptäcker sjukdomens rot och upphov hos de kvinnliga patienterna och i övrigt hjälper dem över livets bedrövligheter. Hon har i sitt eget kön en kunskapskälla, som mannen saknar: hon förstår kvinnorna bättre. Det är någonting liknande med den manliga läraren i gosskolan: han förstår gossarna bättre. Han är ju inte bara den, som skall höra upp läxorna; han är också den, som skall gripa in i många krävande situationer. Det är blivande män, som växa upp under hans händer, och det är instrument, som det fordras handlag för. Men hur tänker sig nämnden, att en kvinna, som aldrig varit pojke och aldrig kan bli karl, skall kunna förstå och finna sig till rätta i en klass 13—15-åringar, som alla äro pojkar mer än vanligt då men också ingenting högre önska än att bli riktiga karlar?

Nå, men kvinnans förmildrande och förädlade inflytande, som är så berömt? Lars Johan Hierta tänkte ju på detta särskilt redan för 60 år sedan, och i någon av nämndens bilagor tror en samskolerektor i våra dagar, att samma inflytande skulle vara hälsosamt även för de manliga arbetskamraterna. Det kan lämpligen som svar anföras några rader ur prof. Lehmanns lilla broschyr *Brytningstiden*: »Är det så säkert, att vi skola civilisera bort de egenskaper, naturen försett oss med, även om de icke alltid äro så angenäma? Är det givet, att vi genom konstlade uppfostringsmedel böra medverka till utjämnandet av de egendomliga karaktärsdrag, som ovillkorligen röra sig hos de båda könen? Civilisationen besörjer tyvärr, ju vidare den skrider fram, detta arbete alltför väl själv. Utjämnandet av de maskulina och feminina typerna är ett oundvikligt led av den degenerationsprocess, som hotar varje högt civiliserat samhälle, och som är det första steget på vägen till sterilisation. Vi känna det allt för väl här i Norden, just emedan vår kultur är så hög. Huru det maskulina feminiseras upplever man i Danmark, huru det feminina maskuliniseras ser man i Sverige. Men den, som vill de nordiska folkens väl och hoppas på deras framtid, ser det icke med glädje.»

Det är av dessa olika skäl, som jag måste hemställa, att kvinnans verksamhet inom våra läroanstalter för gossar och manlig ungdom ej måtte utvidgas utöver vad den för närvarande är.

II.

Vid behandlingen av frågan om de kvinnliga lärarnes pensionsålder har nämnden ansett sig böra komma dithän, att den hemställer om en höjning av denna ålder till 60 år för samtliga lärarinnor — småskollärarinnorna dock undantagna. Det huvudsakliga skälet härtill har varit, att man egentligen i denna fråga knappast har någon erfarenhet att åberopa från andra undervisningsområden än folkskolan och att statistiska uppgifter rörande de i städerna anställda lärarinnornas medelpensionsålder ge vid handen, att denna ligger något över 60 år. Som ett skäl av mera utvärtes beskaffenhet tillägger nämnden, att pensionsåldern för lärarinnor vid statsunderstödda enskilda skolor är bestämd till 60 levnadsår.

Det kan då först anmärkas, att år 1904 åldern för de kvinnliga seminariedjunktorna sänktes till 55 år, därför att »såsom erfarenheten nog samt givit vid handen, kvinnliga lärare icke hava samma uthållighet som manliga», och att tvenne år senare förslag låg före att av enahanda anledning sänka

folkskollärarinnornas pensionsålder till 53 år. Man kan under sådana omständigheter ha en viss rätt att vänta, att den enkla siffran om medelpensionsåldern i städerna skall i sig rymma en hel värld av goda och oemotståndliga skäl för en åtgärd i motsatt riktning. Granskar man emellertid tabell 25 i den statistiska bilagan, så finner man lätt nog, att siffran 60.5 gått fram ur förhållanden, som äro långt ifrån önskvärda. Det är redan betänkligt, att mer än hälften av städernas lärarinnor, som nått pensionsåldern, fått stå kvar i arbetet efter de sextio åren, men det måste ur skolans synpunkt te sig som någonting absolut förkastligt, att en tjänstgöring i många fall fått tänjas ut ända upp emot de sjuttio. Man finner därjämte av samma tabell, att folkskollärarinnorna på landsbygden — trots liknande missförhållanden — avgå vid en tidigare ålder, och detta är för mig avgörande. Det må så vara, att arbetet blir lättare, när lärjungarna äro flickor endast, och att således arbetet i staden sliter mindre, men den som ensam skall svara för en hel skola, har ett annat dagsverk, och det är inte rätt eller riktigt, att den bättre lottades villkor läggas som rättensnöre för den mera betungade. När därför medelpensionsåldern nu för landsbygden stannar vid talet 57.6, är detta för mig en vink om, att en höjning till 60 för många skulle bli en tvångshöjning.

I denna min uppfattning stärkes jag ytterligare — och även för andra lärarinnors vidkommande — av den utredning i ämnet, som år 1910 företogs inom statens samskolor. Resultatet av denna utredning har läroverksöverstyrelsen samlat i en liten briljant sammanfattning, som återgives i bil. XIV: de båda parternas skäl läggas där fram som en statistik i ord, och man tycker sig ändå höra tonfallen. Men det skulle vara ett misstag att tro, att det är de tio skolornas lärarinnor, som på 60-årssidan rada upp de många skälen; deras ståndpunkt i saken är tvärtom mycket enkel och rättfram: här gå vi med våra usla löner; ta vi bort den låga pensionsåldern, ta vi också bort det värsta hindret för en löneförhöjning — alltså! Och denna uppenbara svaghet i den ena partens position strykes under av den försiktighet, som karaktäriserar frågans vidare behandling. Överstyrelsen talar om, att åtskilliga bland de tio skolorna — i verkligheten hälften — framhållit som en önskan, att därest pensionsåldern höjdes, lärarinnorna dock måtte kunna avgå tidigare; själv kan den endast under två bestämda förutsättningar gå med på en höjning och även då icke utan tvekan; statskontoret, som fäster avgörande vikt

vid den omständigheten, att lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroverk blivit skyldiga att avgå från tjänsten vid 60 år, måste i alla fall förbehålla åt Kungl. Maj:t rätten att kunna entlediga 55-årig lärarinna, om så kräves — utefter hela linjen således en tvekan, som rätt hjärt sticker av mot nämndens resoluta frejdighet. Ty nämnden skonar ingen — icke ens högre lärarinnese seminariet, som annars talat så vackert för sina lärarinnor, att både överstyrelsen och statskontoret böjt sig.

Det är emellertid den andra parten, som ger de goda skälen, och det kunde kanhända vara nog att rätt och slätt hänvisa till de korta satser, som från 55-årssidan läggas fram i överstyrelsens redogörelse — man kunde, om man ville, rent av tycka, att blotta den omständigheten, att ungefär hälften visat från sig den nya pensionsåldern, borde vara vittnesbörd nog. Men då allting vinner på en större utförlighet, skall jag citera ett par yttlanden:

En av samskolerektorerna vill »vördsamt» anföras:

att det synes mig synnerligen betungande för en lärarinna att för hel pensions erhållande nödgas intill sitt sextionde levnadsår uppehålla en så krävande och maktpåliggande befattning som den ifrågasvarande;

att det från samskolornas synpunkt synes mig högst betänkligt att nödgas fylla de stora krav, som ställas på desamma, med lärarinnor — stundom kanske alla — av så hög ålder, då det väl icke kan nekas, att lärarinnorna, även då de äro i kraftfullare ålder, utgöra en svagare kontingent än motsvarande lärarepersonal vid t. ex. realskolor för endast gossar;

att jag på grund härav anser, att nu gällande bestämmelser angående lärarinnornas pensionsålder böra bibehållas, så mycket mera som enligt samma bestämmelser i de fall, då så prövas lämpligt, med avskedet kan anstå utöver tiden av femtitem levnads- och tjugufem tjänsteår».

En annan skriver:

»Det synes mig vara en bland lärarinnor — även sådana, som prövat båda skoltyperna — förekommande uppfattning, att deras arbete är mer slitande och i vissa avseenden mindre tilltalande vid samskolor än vid flickskolor, även om antalet undervisningstimmar per vecka är desamma. Faktum är ju, att lärarinneplatser vid samskolorna trots de bättre löne- och pensionsförhållandena i allmänhet icke locka kompetenta sökande. Under sådana omständigheter måste det vara be-

tänkligt att — i stället för att öka — rent av minska de förmåner, som äro förenade med dylika platser, och såsom förmån torde man väl räkna, att pensionsåldern icke är högre. Givetvis saknar man ännu erfarenhet om huruvida ämneslärarinnor efter 25 tjänstår vid samskola och fyllda 55 levnadsår fortfarande har obruten arbetskraft och lämplighet för sitt kall. Emellertid har man anledning att förmoda motsatsen, då man hör uttalas, att flickskolelärarinnor, som ju i regel anses ha mindre ansträngande arbete, ofta äro för sin tjänst mindre lämpliga, redan innan de fyllt 60 år.»

Efter att hava omnämmt, att han rådfört sig med en f. d. rektor med gammal erfarenhet från flera flickskolor och att denne bestämt förklarat, att en höjning av pensionsåldern skulle bli till skada för samskolan, fortsätter han:

»Ganska belysande är en jämförelse med flickskolelärarinnornas hittillsvarande pensionsförhållanden, som ju kunnat bestämmas av en ganska vidsträckt erfarenhet. Både Svenska lärarinnornas pensionsförening och Pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom ha haft pensionsåldern bestämd till 55 levnadsår. Vid den pensionsreglering, som nu med statens hjälp kommer att genomföras i och med upprättandet av Lärarinnornas pensionsanstalt, blir ju visserligen åldern för rättighet till s. k. normalpension 60 levnadsår, men då man väl icke får tro, att lärarinnornas vitalitet blivit så hastigt och plötsligt ökad, som denna höjning av pensionsålder synes angiva, torde man våga antaga, att härvid andra — t. ex. ekonomiska — skäl haft mer att betyda än omsorgen om ungdomens undervisning.»

Nämnden har själv trott sig finna, »att kvinnorna i allmänhet icke anses kunna rå med samma arbetsbörda som männen, där arbetet är av mera krävande art» och att pensionsåldern har en viss betydelse i detta sammanhang. Nu kan man förvisso diskutera om, var den lämpligen bör sättas: om vid 55 år eller 56 eller möjligen 57; men i den diskussionen måste lärarinnornas ord väga tungt, och det förklaras ju uttryckligen av lärarinnorna själva från många av statens samskolor: att de efter de femtiofem åren just inte kunna ha så mycket krafter kvar och att det för dem är långt viktigare än för andra »att vid utövandet av sitt kall vara vid full hälsa, ha intresse, energi och arbetsglädje i behåll».

Jag kan därför inte biträda nämndens hemställan.

Det återstår att lägga till rätta ett argument, som under diskussionen om denna sak lagts illa. I den riktiga förnimmelsen av att den erfarenhet vi ha ger ett bra klenstöd för en höjning av pensionsåldern med 5 år, har man tagit sin tillflykt till bestämmelserna för de kvinnliga civila tjänsteinnehavarna i allmänhet. Detta gör likväl inte positionen starkare. Ty den allmänna pensionslagen stadgar visserligen 67 levnadsår för män och 60 för kvinnor, men den skiljer som bekant ut lärarna och kräver av dem ett mindre antal år. Då man nu vet, att denna modifikation i den normala åldern inte kommit in i lagen av tanklöshet utan bygger på gamla erfarenhetsrön om lärarkallet, så är väl saken klar: de kvinnliga civila tjänsteinnehavarnas 60 år motivera inte en lika hög pensionsålder för lärarinnorna, de motivera tvärtom en lägre.

III.

Det har hitintills varit så, att våra läroanstalter huvudsakligen graderats efter den kompetens, som man ansett sig böra kräva av lärarna. Den olika arten och uppgiften och det större ansvaret och allt det andra, som man brukar tränga samman i små vackra talesätt, har fått bestämma kompetensen, men om sedermera formlära och syntax fallit inom ramen för samma utbildning, har undervisningen i det ena inte ansetts mera kvalificerad eller taxerats högre i penningar än undervisningen i det andra.

Det har också hitintills varit så, att om lärarens arbete av en eller annan anledning ansetts särskilt betungande, man då sökt ge honom ersättning i ett mindre veckotal undervisningstimmar. Om därför en lärare vid högre lärarinneseminarier i större utsträckning än andra tagits i anspråk för elevernas praktiska utbildning eller om en läroverksadjunkt fått sin mesta tjänstgöring förlagd till gymnasiet eller om vilken lärare som helst genom ett större antal skrivlag fått ett drygt hemarbete — i intendera fallet har lönen blivit större men väl undervisningstiden mindre, där förhållandena så medgivit. Men vid provårsläroverken har vid sidan om denna slags ersättning även utgått ett särskilt arvode för det särskilda arbetet.

Jag anser, att det fortfarande bör vara så, och har ej kunnat följa nämnden i dess nyheter.

*

Höstterminen 1913 gingo 79 kandidater sitt provår vid sju läroverk. För deras handledning rekvirerades 13,450 kronor — de 7,955 kronor oräknade, som gingo till föreståndarne för de teoretiska och praktiska kurserna, till föreläsningar och till vaktmästaren

på högre allmänna läroverket å Norrmalm. Om nämndens förslag om ett särskilt arvode å 400 kronor för år till var och en av de sju läroverkens ordinarie lärare varit lag den terminen, skulle samma handledning — med 177 lärare i tjänst — ha kostat 48,850 kronor, d. v. s. den nuvarande summan i det närmaste fyrdubblad. Nämnden anser emellertid, att denna merkostnad är nödvändig för provårsläroverkens egen skull: för att hejda den utveckling, som hotar att så småningom fylla dessa läroverk med idel sekunda lärarekrafter. Ty då arbetet här, säger nämnden, »icke är bättre betalt än arbetet vid övriga läroverk, har följden blivit den, att mera framstående lärare börjat söka en för dem förmånligare användning för sin arbetskraft än att utan motsvarande valuta nedlägga den på det tyngande arbetet vid provårsläroverken. I betraktande av den fortgående stegringen i levnadskostnader och behovet av ökade inkomster är det sannolikt, att om nu intet åtgöres åt saken, den sålunda påbörjade utvecklingen kommer att fortgå, så att provårsläroverken till slut få åtnöjas med de svagare lärarkrafterna.»

Meningen måste väl då vara, att man antingen söker sig från dessa läroverk eller inte söker sig dit eller kanhända båda; otvivelaktigt menar nämnden, att den sista uppsättningen inte varit den bästa, ty den påbörjade utvecklingen kan ju rätt gärna inte ha manifesterat sig på annat sätt.

Om vi från detta gå över till verkligheten, så finna vi, att åren 1910—1914 tvenne lärare sökte sig från provårsläroverken: en lektor gick till högre lärarinneseminarier och en adjunkt till något annat seminarium. Enligt nämndens sätt att se gingo båda ur askan i elden och äro således otjänliga som bevismaterial. Men även för den, som inte ser med nämndens ögon, blir det svårt att ur dessa båda händelser läsa ut någon större trängtan att komma bort från provårsläroverken. Det återstår således den andra möjligheten: att folk inte söker sig dit.

Från den 1 sept. 1910 till den 31 aug. 1913 var medeltalet sökande till lektors- och adjunktstjänster enl. tabellen å nästa sida.

Det står i rektor Nordfelts petition att antalet sökande ibland visat sig mindre än önskligt varit, och sådant låter säga sig, då ju vad som är önskligt alltid är en tvistig historia, men man är som bekant inte sämre, när man är som andra, och i detta fall så mycket mindre som tabellen här ovan får en förträfflig belysning av själva utnämningarna. Det var nämligen 45 platser vid provårsläroverken, som åren 1910—1914 fingo nya inneha-

Läroverk	1910—1911				1911—1912				1913—1914			
	Lektors- tjänster		Adjunks- tjänster		Lektors- tjänster		Adjunks- tjänster		Lektors- tjänster		Adjunks- tjänster	
	Huvuds. huma- nistiska ämnen	Huvuds. matem.- naturv. ämnen	Huvuds. huma- nistiska ämnen	Huvuds. matem.- naturv. ämnen	Huvuds. huma- nistiska ämnen	Huvuds. matem.- naturv. ämnen	Huvuds. huma- nistiska ämnen	Huvuds. matem.- naturv. ämnen	Huvuds. huma- nistiska ämnen	Huvuds. matem.- naturv. ämnen	Huvuds. huma- nistiska ämnen	Huvuds. matem.- naturv. ämnen
Gbg: realläroverket	—	—	—	—	—	—	11	4	—	—	—	—
Lund	6	—	10	—	5	—	—	—	—	—	—	—
Sthlm: h. latinl., Norrmalm	5	—	8.5	6	—	4	6	—	—	—	9	7
» h. a. l., Södermalm	3	—	—	—	—	6	—	—	4	6	5.5	6
» h. reall., Norrmalm	—	—	6	5	10	—	—	—	—	7	4	4
Uppsala	—	—	7	5	—	—	—	—	—	—	7	—
Samtliga högre allm. läroverk	3.6	4.6	7.8	1.8	5	3.8	7.4	3.4	3.9	6.5	7.1	5

vare. De 13 av dessa besattes med lärare från samma läroverk — av vilka 11 voro extra ordinarie — 4 med lärare från andra provarsläroverk — av vilka 3 voro extra ordinarie — och 14 besattes med transportsökande. Det må ju förlätas en extralärare, att han söker sig plats, var han kan få, men de fjorton transportsökande? De sitta på lugna och trygga platser i Jönköping, Västerås, Örebro och anorstädes, och likväl söka de sig rakt in i det tyngande arbetet — ett något egendomligt sätt att exemplifiera den ovilja mot provarsläroverken, som nämnden bygger sina arvoden på. Men det kan väl ändå bli släta pedagoger? Ja, naturligtvis. Men nog vore det underligt, om rektorerna vid dessa skolor, som bättre än andra äro i tillfälle att välja sina extralärare, med en aldrig snubblande förmåga skulle välja ut just de sämsta. Och nog låter det bra otroligt, att platser, som enligt nämndens mening äro så krävande, skulle ha en alldeles särskild lockelse för landets svagare lärarekrafter. Snarare är det väl så, att våra provarsläroverk — så länge de äro förlagda till Stockholm, Göteborg, Uppsala och Lund — alltid skola locka duktiga sökande — om inte för annat så för de rika möjligheter av skilda slag, som allt framgent komma att rymmas inom dessa städer för en duktig karl.

Jag har därför inte kunnat finna någon anledning att frånga den nuvarande ordningen. Men jag anser däremot, att de arvoden, som utgå till provarsläroverkens handledare, äro för små och vill förordas, att de höjas till det dubbla — att i övrigt utgå enligt de normer och med de modifikation, som hittills varit brukliga.

*

Enligt nuvarande bestämmelser utgår begynnelselönen åt manlig adjunkt vid folkskoleseminarium med 3,000

kronor och åt kvinnlig adjunkt med 2,100. Enligt nämndens förslag skulle denna höjas till resp. 4,900 och 4,100 kronor, vilket vill säga, att även en kvinnlig seminarieadjunkt — med samma kompetens eller mindre — skulle få högre lön än en läroverksadjunkt. Det bör kanske tilläggas, att högsta veckotalet undervisningstimmar enligt den nya seminariestadgan sänkts från 28 till 22.

Det är nog mer än en, som i en god lösning av seminarielärarnas lönefråga vill se ett led i en lång frigörelsekamp. Seminariernas lärare ha länge varit misskända och missaktade; det bör då en gång äntligen sägas ifrån, vad de äro för slags folk, och sägas ifrån ordentligt — med penningar i handen. Denna temperamentsfulla syn på saken finner naturligtvis inte något uttryck i nämndens betänkande, men det ser ut, som om den skulle ligga som ett mjukt hyende under de nya lönesatserna. Ty det ligger ju annars inte någon mening i att ge den nuvarande lärarkåren en lön, som med 1,200 kronor överskjuter adjunkternas vid de allmänna läroverken. Det kan ju inte vara för att få bättre lärare på platser, som redan äro besatta; det måste vara en gratifikation, och man frågar efter anledningen. Jag hör mycket väl, att man säger, att det är ett ansvarsfullt arbete. Men detta är att gå omkring saken och förvillar ingen. Det är lika ansvarsfullt att undervisa en lärjunge i realskolans högsta klass som i seminariets högsta: den ena klassen såväl som den andra är ett led i en ung mans utveckling, som det inte får slarvas med. En annan sak däremot är, om det inte numera i senare fallet kräves större förutsättningar hos läraren, och om således inte också den högre lönen bör förbehållas åt den högre kompetensen. Seminarierna stå ju rustade nu för en ny tid med nya inträdesfordringar, kurser, timplaner etc., och det är inte

bagateller, som väntas; det kan inte vara i sin ordning att begära, att dessa förväntningar skola infrias av folk, som inte valts ut för det arbetet.

Folkundervisningskommittén föreslår också en högre kompetens och visar bestämt bort den fria konkurrens, som är nämnden så sympatisk.

»Klart är emellertid», säger den efter att ha erinrat om de tekniska elementarskolorna, »att ju större den kår är, som det gäller att rekrytera, desto vanskligare måste det bli att använda ett tillvägagångssätt, där i varje förekommande fall avgörandet måste träffas utan ledning av givna bestämmelser, huvudsakligen blott med stöd av personlig kännedom om dem, som till platsen kunna komma i fråga. Vad som i detta avseende kan vara genomförbart och ändamålsenligt, då det är fråga om en ensamstående anstalt eller ett fåtal sådana, blir förenat med svårigheter och olägenheter av många slag, om det skall tillämpas på ett vidsträckt område. Och att seminariernas lärarkår, till och med om man begränsade sig till ämneslärarnas grupp, är för stor, för att dess rekrytering skulle kunna på sådant sätt lämpligen besörjas, torde knappast kunna betvivlas. Dessutom, om friheten från kompetensstadganden vid besättandet av en tjänst i vissa avseenden och vid mångt tillfälle kan medföra fördelar, ligger det å andra sidan en icke ringa fördel däri, att de, som vilja bereda sig för att en gång kunna söka tjänsten eller ifrågakomma vid dess besättande, veta vad de ha att göra för att syftets vinnande åtminstone skall bli möjligt. Därigenom ökas utsikten att få de fordringar fyllda, som tjänsten reellt om ock icke formellt ställer på sin innehavare. Därigenom växer ock deras antal, bland vilka ett val kan göras, ty ovisshet angående de medel, som kunna leda till ett måls nående, avhåller mången från att eftersträva målet. Slutligen lär ej kunna förebyggas, att frånvaron av bestämda kompetensstadganden och därmed av bestämda befodringsgrunder kan giva anledning till godtycke och manna-mån, och tanken härpå skall i sin mån bidra att minska deras antal, vilka vilja inrikta sitt arbete på den uppgift, som den ifrågavarande tjänsten innebär. Vad som i första hand synes vara en olägenhet endast för den enskilde, blir sålunda slutligen till skada för den sak det gäller. Att så skulle bli förhållandet även i fråga om seminarierna, om för seminarielärartjänsterna inga bestämda kompetensfordringar uppställdes, torde

kunna väntas. Ett sådant sätt att lösa den föreliggande kompetensfrågan vore därför helt visst icke lyckligt.»

Efter överväganden, som till sist mynna ut i satsen, att det för seminarierna torde bli »förmånligare, om deras lärarplatser äga anseende som förnämligare adjunkturen än som tilläventyrs mindre eftersökta lektorat», kommer så folkundervisningskommittén till ett förslag med kvalificerade provärs- och tjänstgöringsbetyg och en kvalificerad examen. Jag tror, att kommittén i huvudsak funnit det riktiga; de jämkningar, som till äventyrs kunna vara behöfliga, kommer erfarenheten snart att ge anvisning på. Däremot anser nämnden för sin del »att en skärpning av kompetensen i vissa fall kunde förhindra en god rekrytering av lärarkåren, därigenom att personer, vilka genom sin lärarduglighet vore synnerligen lämpliga som seminarielärare, kunde bli utestängda på grund av formella kompetensbestämmelser». Detta sätt att se får sin rätta belysning i citatet här ovan men tarvar kanhända ännu ett par rader. Det är nämligen svårt att förstå, hur en skärpt kompetens i något enda fall skulle kunna förhindra en god rekrytering. Vad folkundervisningskommittén vill, är ju att åt seminarierna reservera de *på samma gång* kunnigaste och dugligaste. En sådan kvalificerad grupp finnes redan och kommer alltid att finnas, om folkundervisningskommitténs förslag vinner beaktande. Den lärarduglige man, som nämnden pläderar för, måste således antingen höra till denna grupp, och då stänges han inte ute av några särskilda bestämmelser, eller också hör han inte dit, och då kan ingen fri konkurrens i världen hjälpa honom; han kommer ju alltid att duka under för någon ur den kvalificerade gruppen.

Jag hemställer därför, att seminarielärarna tills vidare avlönas efter samma grunder, som komma att gälla för läroverkens adjunkter, men att varje ledigbliven plats förvandlas till en kvalificerad adjunktur och att lönen för den nye innehavaren bestämmes skola ligga mitt emellan lönen för adjunkten och lektorn vid de allmänna läroverken. Detta skulle dock endast gälla de manliga platserna. Nämnden har nämligen föreslagit en skärpning i kompetensvillkoren för de kvinnliga ämneslärarna utöver den, som folkundervisningskommittén förordat; en ytterligare skärpning skulle väl för en lång tid framåt inte få några praktiska följder.

På grund av de generösa nyheterna ha några extra stänk av guld fallit över högre lärarinneseminariet också och över seminariernas övningskolor. Jag kan yttra mig kort om den saken. Det är närmast att betrakta som konsekvenser, och det är väl bara ett förbiseende, att statens provskola nya elementarskolan inte kommit med. Då jag inte kunnat dela nämndens grunduppfattning, har jag inget skäl att taga nämndens konsekvenser. Jag stryker således ur mitt förslag det särskilda arvode på 500 kronor, som tilldelats lektorerna vid högre lärarinneseminariet, och kommer att föreslå något lägre lönesatser för såväl ämneslärarinnorna vid denna läroanstalt som för lärarpersonalen vid seminariernas övningskolor.

IV.

Till det förut sagda har jag till sist att lägga följande.

Nämnden har ansett, att principen om särskilda lönetillägg åt familjeförsörjare jämväl bör tillämpas på lärarna vid de högre folkskolorna och vid de kommunala mellanskolorna. Den har vidare funnit skäligt att vid bestämmandet av de statsanställda lärarinnornas löner låta reducera dessa med ett belopp, som kan anses motsvara familjeförsörjningsbehovet.

Jag kan icke biträda någotdera.

Som ett skäl för det förra anför nämnden, att de berörda skolornas lärare »till stor omfattning utgått ur folkskollärarkåren». Detta måste bero på ett misstag. Bland den högre folkskolans lärare är det endast ett tiotal, som kan sägas falla under detta omdöme; alla de övriga äro akademici med eller utan folkskollärarexamen. Och vad den kommunala mellanskolan beträffar, är det nästan en lyckträff att där finna en folkskollärare, om man söker annorstädes än i Malmö och Huskvarna. Bland de mera än trettio män, som under sistförflutna år sökte behörighet till dessa läroanstalter, var det också endast fyra, som någon längre tid tjänstgjort vid folkskola, och av dessa voro de två fil.kandidater och den ene fil. licentiat. Detta skäl föreligger således icke. Däremot föreligger ett annat, som talar emot den föreslagna anordningen. Vill man inte låta principen löpa genom alla lärarkårerna — något som för mig skulle vara det mest tilltalande — måste man söka en gränslinje, som är naturlig. Och denna kan rätt gärna inte bli någonting annat än en viss lönenivå. Men nu finnes det hela grupper övningslärare och andra, som leva under enahanda lönevillkor som den högre folkskolans och den kommunala mellanskolans lärare och som följaktligen med lika stor rätt kunde

göra anspråk på det extra familjetillägg.

Som skäl för den andra åtgärden: att minska kvinnornas löner med ett belopp, som kan anses motsvara familjeförsörjningsbehovet, anger nämnden, att så har löneregleringskommittén gjort. Jag kan inte se, att detta övertygar en om åtgärdens rättvisa. De fingerade kvinnliga adjunkterna vid läroverken kunna ju taga det med en viss ro, att man där inte låtsas om de 358 ungarlarna, men de 12 kvinnliga seminarielärarna måste med fog undra, hur det kan komma sig, att just de endast och inte också de 15 ogifta manliga kamraterna blivit offer för familjeförsörjningen. Det är väl att hoppas, att man så småningom skall förstå, att kvinnor inte böra sättas till sådant arbete, som de — på grund av sakens natur — måste göra sämre än män. Kvinnorna vid goss-läroverken kunna — när de bli som bäst — aldrig bli någonting annat än kopior av män, och då äro originalen att föredraga, även om de någon gång skulle behöva sättas inom citations-tecken. På dylika platser äro låga kvinnolöner försvarliga ur denna synpunkt. Men för sådant arbete, som kvinnor göra bättre än män — t. ex. som lärare för barn och för kvinnlig ungdom — böra kvinnorna lönas efter vanliga normer. Och så länge det inte för dem finnes någon genväg till adjunks- och lektorskompetens, böra de inte läggas under lönebestämmelser, som inte gälla för män i liknande fall.

Det är av samma anledning, som jag heller inte kunnat vara med om att låta värnplikten räknas kvinnorna till nackdel. Det är otvivelaktigt, som nämnden säger, att den manliga lärarens värnplikt lägger hinder i vägen för hans framkomst. Men värnplikten är en medborgerlig tunga, som inte drabbar våra lärare enbart, och det är flera än lärarinnorna, som härvid draga fördelar. Hela denna sak bör ordnas i ett större sammanhang och på ett sätt, som skipar rättvisa åt alla håll. Och i varje fall är det omöjligt att blunda för, att man exempelvis inom folkskollärarkåren år 1912 räknade icke mindre än 1,249 män, som frikallats från värnplikt, och som enligt nämndens förslag skulle komma att betraktas som ett slags alldeles onödigt gynnade folkskollärarinnor.

*

I det kapitel, som handlar om behovet av en löneförbättring, har nämnden visat upp, att de allmänna läroverkens lärare långt ifrån blevo så gynnsamt ställda genom 1904 års lönereglering, som väl egentligen avsikten var. Den låga begynnelselönen för adjunkterna gjorde det inte möjligt att

Gynna tidningens annonsörer!

med framgång möta de stegrade levnadskostnaderna, och den femte lönegraden kunde inte bättra upp saken i någon större mån, då det ju är uppenbart, som nämnden säger, »att en löneförmån, som tillgodokommer tjänsteinnehavaren först efter 20 års ordinarie tjänstgöring, äger betydligt mindre värde än ett motsvarande belopp, som utgår till honom, redan när han erhåller ordinarie anställning». Vill man hava ett ojävigt vittnesbörd om, att nämndens uppfattning är den rätta, behöver man endast slå upp den tabell i den statistiska bilagan, som anger de ordinarie lärarnas civilstånd. Av lektorerna, finner man, voro 22 procent ogifta höstterminen 1912 men av adjunkterna 38 procent. Det är visserligen sant, att giftermålsfrågan är nog så komplicerad, men då dessa båda lärargrupper befinna sig å samma bildningsnivå, kan den stora skillnaden inte bero på någonting annat än adjunktlönenes otillräcklighet. Det förefaller mig därför, som om nämnden vid bestämmandet av de nya lönerna icke dragit den nytta av erfarenheten, som den bort. Ty det har ju gått åtskilliga vintrar, sedan de 3,700 kronorna bestämdes som en skälighetsbegynnelse. Är det dessutom riktigt, som domkapitlet i Luleå säger i sitt yttrande över folkundervisningskommitténs betänkande, att det är »i hög grad önskvärt, att läraren så fort som möjligt kan amortera sina skulder och beredas medel till att grunda familj», då är det också riktigt och nödvändigt, att man på något sätt flyttar fram det sista ålderstillägget. Jag har därför ansett mig böra föreslå en avlöning för adjunkterna av 4,000 kronor med tre ålderstillägg, varldera å 500 kronor, och för lektorerna en avlöning, som i varje lönegrad är 1,000 kronor högre. Det är nämligen mindre skäl nu än någonsin att öka skillnaden mellan de båda gruppernas löneförmåner, då enligt läroverksöverstyrelsens påpekande fordringarna på adjunktskompetens blivit skärpta, undet att fordringarna på lektorskompetens, ifråga om flertalet ämnesgrupper, åtminstone blivit mera begränsade.

Jag vill slutligen i detta sammanhang anmärka, att jag anser, att ortstilläggen åt de ordinarie lärarna i Västerbottens och Norrbottens län böra utgå med 10 procent av begynnelselönen, och att jag vidare inte kan dela nämndens uppfattning om hyresersättning åt rektor vid högre lärarinneseminariet.

Det framgår av den P. M., som medföljer, hur mina något olika beräkningsgrunder inverkat på de olika avlöningarna. Klart är, att nya förslag bland så många lärargrupper skola draga med sig konsekvenser både uppåt och nedåt; jag har emellertid icke ansett det nödigt att gå i detaljer.

Mina avvikande löneförslag bli följande:

för *manlig läroverks- och seminarieadjunkt*: 4,000 kronor i 1:a, 4,500 kronor i 2:a, 5,000 kronor i 3:e och 5,500 kronor i 4:e lönegraden, därav 1,600 kronor i tjänstgöringspenningar;

för *kvinnlig seminarieadjunkt*: 3,200 kronor i 1:a, 3,600 kronor i 2:a, 4,000 kronor i 3:e och 4,400 kronor i 4:e lönegraden, därav 1,300 kronor i tjänstgöringspenningar;

för *manlig seminarieadjunkt* (med de av folkundervisningskommittén föreslagna kvalifikationerna): 4,500 kronor i 1:a, 5,000 kronor i 2:a, 5,500 kronor i 3:e och 6,000 kronor i 4:e lönegraden, därav 1,800 kronor i tjänstgöringspenningar;

för *kvinnlig seminarieadjunkt* (med de av nämnden föreslagna kvalifikationerna): 3,700 kr. i 1:a, 4,100 kr. i 2:a, 4,500 kronor i 3:e och 4,900 kronor i 4:e lönegraden, därav 1,600 kronor i tjänstgöringspenningar;

för *manlig lektor*: 5,000 kronor i 1:a, 5,500 kronor i 2:a, 6,000 kronor i 3:e och 6,500 kronor i 4:e lönegraden, därav 1,900 kronor i tjänstgöringspenningar;

för *kvinnlig lektor vid högre lärarinneseminariet*: 4,400 kronor i 1:a, 4,800 kronor i 2:a, 5,200 kronor i 3:e och 5,600 kronor i 4:e lönegraden, därav 1,700 kronor i tjänstgöringspenningar;

för *ämneslärarinna vid högre lärarinneseminariet*: 2,600 kronor i 1:a, 3,000 kronor i 2:a, 3,400 kronor i 3:e och 3,800 kronor i 4:e lönegraden, därav 1,100 kronor i tjänstgöringspenningar;

för *manlig övningsskollärare*: 2,400 kr. i 1:a, 2,800 kronor i 2:a, 3,200 kronor i 3:e och 3,600 kronor i 4:e lönegraden, därav 1,000 kronor i tjänstgöringspenningar;

för *kvinnlig övningsskollärare*: 2,200 kronor i 1:a, 2,600 kronor i 2:a, 3,000 kronor i 3:e och 3,400 kronor i 4:e lönegraden, därav 1,000 kronor i tjänstgöringspenningar;

för *kvinnlig lärare i teckning vid realskola för gossar*: 980 kronor i 1:a, 1,100 kronor i 2:a, 1,220 kronor i 3:e och 1,340 kronor i 4:e lönegraden.

O s. v.

Den allvarligaste bristen i lönenämndens förslag

är enligt undertecknads förmenande den fullständiga saknaden av övergångsbestämmelser för tillgodoseende av redan nu ordinarie lektors särskilda, berättigade intressen. Häre ser jag förklaringsgrunden till den missbelåtenhet, som från deras håll förspörjes över att de föreslagna lönesatserna icke giva tillräckligt — låt vara, att de klagande måhända icke alltid själva för sig ha klargjort det egentliga sammanhanget.

Behövligheten av sådana övergångsbestämmelser blir påtaglig, om man håller för ögonen, att det för lektorernas vidkommande är fråga icke endast om en löneförbättring, utan om en systemförändring: övergång till en lönestat med färre ålderstillägg. Jag har hört lektors missnöje med den nya ordningen formuleras så, att de säga sig förlora ett ålderstillägg (en »lönegrad»). Detta kommer i framtiden icke att kallas en förlust utan en vinst. Det betyder, att lektorn redan efter 15 år når den maximalavlöning, på vilken han eljest skulle fått vänta i 20 år, och att han under de första femton åren alltid uppbär mera, än om den för hela livets arbetsdag beräknade avlöningen (jfr nämndens betänkande sid. 33) skulle utportionerats efter nuvarande system med fyra ålderstillägg (fem »lönegrader»). M. a. o.: den tillämnade löneförbättringen lägges relativt mera på de yngre åldersklasserna, vilket för tjänstemän med så snart sagt enastående kostsam utbildning och därav vanligen följande studieluckor har sin givna fördel, förutsatt att man får vara med om detta avlöningssystem från början.

Men lika givet, som det är, att man i kårens framtida intresse bör fasthålla vid vad som i detta avseende ställts i utsikt, lika uppenbart är, att tillämpningen av detta system på de redan nu utnämnda betyder, att för alla de äldre göres avdrag på den löneförbättring, som skulla hava kommit på deras lott, om förhöjningen icke förbundits med systemskifte. De skulle i så fall få dragas med vad som ur deras synpunkt måste betecknas som en nackdel hos det nya systemet, utan att de åtnjuta den kompensation, som gör detsamma lockande för de yngre.

Till förebyggande av möjligt missförstånd vill jag uttryckligen påpeka, att jag icke här påyrkar någon gottgörelse för den förlust, som vi alla kunna sägas ha fått vidkännas därigenom, att löneförbättringen icke kommit förr, utan lärarna år efter år fått vänta, sedan alla andra större tjänste-